

Cezaria Anna Baudouin de Courtenay-Vasmer-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa

Data urodzenia: 2 sierpnia 1885

Miejsce urodzenia: Dorpat (dzisiejsze Tartu, Estonia)

Data śmierci: 28 lutego 1967

Miejsce śmierci: Londyn

Rodzice: Romualda z Bagnickich, Jan Niecisław Baudouin de Courtenay

Profesja: etnolog, etnograf, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, rektor Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie (PUNO)

Słowa kluczowe: etnologia, etnografia, kultura ludowa, Muzeum Etnograficzne, Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet PUNO, Stefan Ehrenkreutz, Janusz Jędrzejewski

Biogram¹:

Cezaria Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa była jedną z najwybitniejszych polskich etnolożek i etnografek, pionierką nowoczesnej refleksji nad kulturą ludową oraz współtwórczynią instytucjonalnych podstaw tej dyscypliny w Polsce i na emigracji. Urodziła się 12 marca 1885 roku w Dorpacie (dzisiejsze Tartu, Estonia) w rodzinie o wybitnych tradycjach intelektualnych - jej ojcem był światowej sławy językoznawca Jan Niecisław Baudouin de Courtenay, a matką działaczka społeczna i publicystka Romualda z Bagnickich. Atmosfera domu, wielojęzyczność otoczenia oraz bliskie kontakty z kręgami naukowymi ukształtowały jej wrażliwość kulturową i zainteresowania badawcze.

Po ukończeniu gimnazjum w Petersburgu studiowała językoznawstwo na tamtejszym Uniwersytecie, gdzie w 1910 r. uzyskała dyplom I stopnia - należała do grona niewielu kobiet z pełnym wykształceniem na Uniwersytecie Petersburskim. W tym okresie współtworzyła Stowarzyszenie Studentek Polek „Spójnia”, organizację kształtującą umiejętności obywatelskie i patriotyczne młodych kobiet w warunkach rusyfikacji. Po powrocie do Warszawy pracowała jako nauczycielka języków, a równocześnie poszerzała zainteresowania lingwistyczne o etnologię i ludoznawstwo.

Przełomowym momentem jej kariery była habilitacja uzyskana w 1922 r. na Uniwersytecie Warszawskim na podstawie rozprawy „Święta Cecylia - przyczynek do genezy apokryfów”. Wkrótce rozpoczęła wykłady na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, gdzie

¹ Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, nr projektu NPRH/F/SP/0086/2024/13, kwota dofinansowania 1 119 240, 00 zł., całkowita wartość projektu 1 119 240, 00 zł.

stworzyła od podstaw katedrę etnologii i etnografii oraz uniwersyteckie Muzeum Etnograficzne. Cezaria Baudouin de Courtenay była wybitną organizatorką, która realizowała się na wielu polach: współorganizowała II Zjazd Geografów i Etnografów Słowiańskich, przewodniczyła Polskiej Komisji Sztuki Ludowej oraz kierowała wileńskim oddziałem Stowarzyszenia Kobiet z Wyższym Wykształceniem. Ponadto stała na czele sekcji Etnograficzno-Geograficznej Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej, nauczала w Szkole Nauk Politycznych oraz współredagowała periodyk „Balticoslavica”. W 1934 roku objęła Katedrę Etnografii Polski Uniwersytetu Warszawskiego, stając się pierwszą kobietą w Polsce na stanowisku profesora zwyczajnego w tej dziedzinie.

Okres II wojny światowej spędziła na emigracji - w Jerozolimie i Teheranie współtworzyła instytucje badawcze i popularyzowała polską kulturę, publikując m.in. „Wskazówki dla zbierających przedmioty dla muzeów i archiwów etnograficznych w Polsce” (1944). Po wojnie zamieszkała w Londynie, gdzie była współzałożycielką Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie i Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie. W 1958 roku została wybrana na rektora tejże uczelni - jako pierwsza kobieta w historii polskiej nauki pełniąca tę funkcję.

Jej dorobek obejmuje kilkadziesiąt prac naukowych, w tym pionierskie analizy obrzędów weselnych, studia nad kultem świętego Jerzego oraz teksty metodologiczne, które wprowadziły do polskiej etnologii perspektywę fenomenologiczną i koncepcję „morfologii kultury”. Kluczowe miejsce w jej spuściźnie zajmuje pośmiertnie wydany tom „Łańcuch tradycji”, stanowiący syntetyczne ujęcie jej myśli teoretycznej.

Zmarła 28 lutego 1967 roku w Londynie, pozostawiając po sobie trwałe dziedzictwo w nauce i instytucjach. Jej postać - przez dekady marginalizowana i objęta cenzurą w Polsce - w ostatnich latach powraca do zbiorowej pamięci jako jedna z najważniejszych architektek polskiej etnologii i jedna z najwybitniejszych uczonych XX wieku.

Bibliografia:

„PUNO Informator Uniwersytecki” Londyn, 1967.

Baudouin de Courtenay Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa Cezaria [w:] *Czy wiesz kto to jest?*, red. S. Łoza, Warszawa, Wydawnictwa Artystyczne i Filmowe, 1983, s. 30.

Dorak-Wojakowska L., *Cezaria Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa (1885-1967) - Portret uczzonej*, „Perspektywy Kultury”, 2/2014, 11, s. 235-260.

Dorak-Wojakowska L., *Relacje pomiędzy kulturą a etnicznością w tekstach Cezarii Anny Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowej*, „Politeja” 2014, 5, cz. 1, s. 65-91.

Ehrenkreutz-Jasińska M., *Romualda i Cezaria. Konkurs „Prababka w kolorze sepii”*, „Twój Styl” 1993, nr 7/8, s. 57.

Lange R., *Etnografia i etnologia na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie (PUNO) w Londynie*, „Lud”, 2005, 89, s. 225-236.

Smużewska M., *Etnografka. Cezaria Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa*, „Forum Akademickie”, Rok XXXI, 2024, 3,

<https://miesiecznik.forumakademickie.pl/czasopisma/fa-3-2024/etnografka%E2%80%A9/>

[dostęp online 25.10.2025].

Sokolewicz, Z., *Cezaria Anna Baudouin de Courtenay-Vesmer-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa (1885-1967)*, [w:] *Portrety uczonych. Profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego 1915-1945*, red. P. Salwa, A. K. Wróblewski, Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2016, s. 72-80.

Sokolewicz Z., *Cezaria Baudouin de Courtenay Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa - Scholar and organizer*, „Journal for Critical Organization Inquiry”, 2024, Vol. 22, 1, s. 87-102.

Szymańska-Radziejewicz, J., *Cezaria Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa - pierwsza kobieta rektor*, „Kultura Wsi”, 2024, 26 (3), s.111-114.

Turkowski L., *Prof. dr hab. Cezaria Baudouin de Cortenay Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa*, „Lud” 1968, 52, s. 357-359.

Zadrożyńska A., Zamojska D., *Cezaria Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa (1885-1967)*, [w:] *Etnografowie i ludoznawcy polscy: sylwetki, szkice biograficzne*, t. 1, red. E. Fryś-Pietraszek, A. Kowalska-Lewicka, A. Spiss, Kraków, Wydawnictwo Naukowe DWN, 2002., s. 3-7.

Zamojska D., *Cezaria Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa*, [w:] *Kobieta i kultura. Kobiety wśród twórców kultury intelektualnej i artystycznej w dobie rozbiorów i w niepodległym państwie polskim*, red. A. Żarnowska, A. Szwarc, Warszawa, Wydawnictwo DiG, 1996, t. 4., s. 158-170

Zamojska D., *Cezaria Baudouin de Courtenay-Vasmer-Ehrenkreutz-Jędrzejewiczowa (1885-1967)*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe”, 2011, 2/38, s. 15-25.

Zamojska D., *Materiały rodziny Baudouin de Courtenay (III-298)*, „Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk”, 2000, 41, s. 31-33.

Zgon polskiej uczonej, „Tygodnik Powszechny”, 1967 nr 36.

Fotografia:

Cezaria Baudouin de Courtenay - etnolog, profesor Uniwersytetu Wileńskiego. Fotografia portretowa z profilu w uroczystym stroju akademickim, Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 3/1/0/10/40.

Autor nieznany, domena publiczna:

https://pl.wikipedia.org/wiki/Cezaria_Baudouin_de_Courtenay_Ehrenkreutz_J%C4%99drzejewiczowa#/media/Plik:Cezaria_Baudouin_de_Courtenay_Ehrenkreutz_J%C4%99drzejewiczowa.jpg

[dostęp 25.10.2025]